

KMETTY ZOLTÁN
**A NARANCS ÁRNYALATAI – FIATAL ÉS IDŐS
FIDESZ SZAVAZÓK DIPLOMÁN INNEN ÉS TÚL**

ABSZTRAKT

Tanulmányomban elsősorban azt vizsgálom, hogyan alakult a Fidesz szavazóbázisa az egyetemisták között, az Aktív Fiatalok Magyarország korábbi hullámaihoz képest, és melyek azok a demográfiai és ideológia változók, amelyek leginkább meghatározzák a Fidesz szimpátiát. Kiemelten vizsgálom azt is, hogy ideológia szempontból mennyire tér el a Fidesz szavazóbázisa más pártoktól és saját szülei ideológia beállítódásától. A tanulmány második felében tágabb kontextusba helyezem az eredményeket és megvizsgálom, hogy iskolai végzettség és korcsoport bonntások szerint milyen különbségek vannak a Fidesz szimpatizánsok között.

BEVEZETÉS

Az Aktív Fiatalok Magyarország (AFM) kutatás korábbi hullámai azt mutatták, hogy a Fidesz teljes népességben mért támogatottsági előnye az egyetemista szavazók között bár nem olyan jelentős, mint a teljes lakosság körében, de a párt ebben a csoportban is biztos táborral rendelkezik (Reiner–Oross–Keil 2012; Kmetty 2014, 2017). A korábbi kutatások szerint a párt támogatottsága az egyetemisták között elsősorban a vallásossággal függött össze, kiegészülve a szülőkkel való politikai konszenzussal, tehát a közeli kapcsolathálózat szerepével. A Fidesz táborának nagysága nem változott jelentősen a korábbi kutatási hullámok között és gyakorlatilag a párttal való szimpátia mögött ugyanazok a mechanizmusok működtek. A vallásosság mellett, illetve ezt részben felül is írva a jobboldali kötődés az, amely leginkább befolyásolta a kormánypárt támogatását. A klasszikus demográfia változók, tehát a tágan vett szocio-kulturális helyzet nem igazán játszott szerepet abban, hogy ki szavaz a kormánypártra, míg a szocializációs közeg (elsősorban olyan hosszú-távú és mély szocializációs mechanizmusok alapján, mint a vallásosság), és a párt-identifikáció jelentősen befolyásolja azt. Tanulmányom első részében azt vizsgálom meg, hogy a korábbi hullámokhoz képest hogyan alakult a Fidesz támogatottsága az egyes demográfiai csoportokban és mennyire erős esetükben az egyes szocializációs ágensek

jelenléte. Az elemzésben hangsúlyosan foglalkozom az egyes pártok szavazóinak ideológia távolságával és ezen ideológia távolságok változásával is. Ez különösen érdekes kérdésnek gondolom a Jobbik néppártosodási próbálkozásai után. Ehhez az elemzéshez az AF kutatás legfrissebb és korábbi adatbázisait használom.

A tanulmány második részében a kapott eredményeket tágabb kontextusba helyezem. 2018-ban a Fidesz az elemzők által vártnál nagyobb fölényrel nyerte az országgyűlési választást, igen magas részvétel mellett. A választással kapcsolatos elemzések azt mutatták, hogy a fiatalabb kohorszokban is magas volt a Fidesz támogatottsága (Mikecz–Oross 2018). De az elemzések arra is rámutattak, hogy a Fidesz elsősorban a rosszabb társadalmi státuszú csoportokban tudott magas támogatást elérni. Ez valószínűsíti azt is, hogy a fiatalok körében nem elsősorban a magas végzettségük között tudott a Fidesz sok szavazót bevonni. De vajon az alacsonyabb státuszú Fidesz szavazó fiatalok pártválasztását is elsősorban a mélyebbe épült szocializációs mechanizmusok hajtják? És az idősebb Fidesz szavazók esetében mik a legmeghatározóbb demográfia változó. Ezt a kérdést teszem a tanulmányom második nagy fejezetének középpontjába. Ehhez az elemzéshez egy 2018-as választási időszakban zajlott országos felmérés adatait fogom használni.

ELMÉLETI ÖSSZEFOGLALÓ

A fiatalok a Nyugat-Európai kutatási eredmények szerint általában a liberális pártokat támogatják kiugró arányban. Magyarországon ezzel szemben 1990-től 2010-ig a 35 év alatti korosztályban folyamatosan a Fidesz volt a legnépszerűbb párt (Szabó 2010). Szabó szerint ez abból következett, hogy a párt sikeresen tudta alkalmazni az ifjúsági kultúra stílusjegyeit és magát a fiatalok pártjának tudta megjeleníteni. A 2010-es választásokon is sikeresen szerepelt a Fidesz. A Demokrácia Kutatások Magyarországi Intézete (DKMKA) által a 2010-es választás előtt készített 1500 fős kutatásában a párt-szimpatáival rendelkező fiatalok 54 százaléka mondta azt, hogy a Fideszre fog szavazni a választásokon, ami megegyezett a teljes sokasági arányokkal. Ez az arány gyakorlatilag nem különbözött egyik iskolai végzettségi csoportban sem (Kmetty 2014). Az Ifjúságkutatások szintén a Fidesz magas támogatottságát mutatták a fiatal korosztályban. A Fidesz támogatottsága a pártválasztók között 2000-ben 49 százalék volt, 2004-ben 59 százalék, 2008-ban pedig 66 százalék. A 2012-es kutatás ehhez képest csökkenést mutatott, de a 40 százalékos támogatottsággal továbbra is a Fidesz vezetett ebben a korcsoportban¹⁰⁰ (Oross 2013; Szabó et al 2002; Bauer–Szabó 2005 2009). Az Aktív Fiatalok kutatás első hulláma szerint (2012) a Fidesz támogatottsága 15 százalék volt az összes kérdezett között, míg a pártválasztók körében 24 százalék (Reiner–Oross–Keil 2012). A kutatás legfontosabb tanulása az volt, hogy a Fidesz szimpatáit leginkább a vallásosság határozta meg, valamint a fiatal Fidesz szavazók között az átlagnál nagyobb volt a szülőkkel való politikai egyetértés gyakorisága is (Reiner–Oross–Keil 2012).

---

100 Az összes válaszoló között a párt támogatottsága 15 százalék volt.

Az Aktív Fiatalok kutatás második hulláma nem mutatott változást az első adatfelvételhez képest, annak ellenére sem, hogy a két kutatás között eltelt időszakban több olyan esemény is történt (tünetések az egyetemi reformokkal szemben, HABA megerősödése), ami gyengíthette a Fidesz egyetemisták közötti pozícióit (Kmetty 2014). A kutatás szerint továbbra is a vallásosság volt a meghatározó tényező a Fidesz támogatottságában, bár az anyagi helyzet szerepe felértékelődött, a jobb helyzetű fiatalok támogatták a kormánypartot. Az inkubens szerep (Calle et al 2010) viszont nem jelent meg markánsan a párt támogatottságában, bár az elképzelhető, hogy a negatív történések szerepét ez tudta valamennyire ellensúlyozni. Az ideológia pozíciók hatása viszont kevésbé volt erős az egyetemista Fidesz szavazók között, összevetve a teljes népességben mérhető tendenciákkal, ami a gyengébb párt-identifikáció indikátora (Kmetty 2014).

A 2015-ös Aktív Fiatalok kutatás a Fidesz támogatói struktúrája kapcsán nem hozott sok újdonságot. A Fidesz nem erősödött, de nem is gyengült a korábbi kutatásokkal összevetve és gyakorlatilag a párttal való szimpátia mögött ugyanazok a mechanizmusok működtek (Kmetty 2017). A vallásosság és a jobboldali kötődés volt az, amely leginkább meghatározta azt, hogy ki szavaz a kormánypártra. A 2015-ös kutatás előtti időszak sem volt eseménymenten a felsőoktatásban. A 2014-es választási évben a Fidesz politikai fókuszából kikerült a felsőoktatás, más ügyekre terelték a figyelmet, a téma a kampányban sem jelent meg¹⁰¹. De a 2014-es újabb kétharmados Fidesz siker után ismét nekifutott a kormánypart a felsőoktatás átalakításnak. 2015 márciusában megindult a diskurzus több népszerű szak megszüntetéséről, mint például a kommunikáció vagy a nemzetközi kapcsolatok szak. Erre reakcióként az egyetemista hallgatók ismét utcára vonultak, hogy kifejezzék tiltakozásukat a szakválasztás megváltoztatása és az egyetemi autonómia csorbításával szemben. A negatív ügymenet ellenére nem csökkent a kognitív szavazók aránya a Fidesz táborában, akik ügyek mentén állnak a párt mellé a rituális (párt-identifikáció) (Dalton 2012) szavazókhoz képest. Erre valószínű magyarázat lehet, hogy magasabb politikai affinitás esetében a mélyebb ideológia azonosulás erősebb a párttal. Ezt támasztja alá a vallásosság és a szülői szocializáció jelentős szerepe a Fidesz támogatottságában (Kmetty 2014).

ELEMZÉS I – A FIDESZ TÁBORA AZ EGYETEMISTÁK CSOPORTJÁBAN

Adatok és változók

A Fidesz egyetemista szavazótáborának megvizsgálásához az Aktív Fiatalok Magyarország kutatás két adatbázisát használtam. Első lépésben kialakítottam egy olyan adatfájlt, amiben a 2019-es kutatás adatai mellett (módszertan kapcsán lásd

---

101 http://peripato.blog.hu/2014/05/07/orokzold_botranyok

Szabó 2019 jelen kötetben) megtalálhatók a 2015-ben lekérdezett egyetemisták eredményei is¹⁰². A két időszakot is tartalmazó adatra építettem egy regressziós modellt, hogy megvizsgáljam, mik azok a tényezők, amik meghatározzák a Fidesz szimpátiát. A modell függő változója az volt, hogy szavazna-e a Fideszre a kérdezett. Kétkategóriás változót alakítottam ki, a más pártra szavazók, bizonytalanok, nem válaszolók 0-ás értéket kaptak, azok, akik pedig egy most vasárnap tartandó választáson szavaznának a Fideszre 1-est.

A kontroll változók közül keményebb és puhább változók is szerepelnek. A szocio-demográfia változók közül szerepeltettem a modellekben a nemet (1: férfi, 2 nő), a korcsoportot (1: 18–19, 2:20–21, 3:22–24, 4:25+), az állandó lakhelyet (1: Budapest, 2: Megyeszékhely, 3: Egyéb város, 4: Község), a szülők iskolai végzettségét vizsgáló hat kategóriás változót (az apa és anyag végzettségéből a magasabb), és a vallásosságot (5: egyház tanítása szerint vallásos, 4: maga módján vallásos, 3: nem tudja, megmondani, hogy vallásos, 2: nem vallásos, 1: ateista). Az anyagi helyzet méréséhez egy 5 kategóriás szubjektív anyagi helyzet változót használtam (1: nélkülözés között él 2: hónapról hónapra anyagi gondjai vannak, 3: éppen, hogy kijön a pénzből, 4: okos beosztással kijön, 5: gond nélkül él). A korábbi témára vonatkozó kutatási eredmények fontosnak mutatták az intézmény fenntartóját is. Ezt egy 3 kategóriás változóval vizsgáltam (1: állami, 2: egyházi, 3: magán).

A 2015-ös és 2019-es kutatásban is vizsgáltam külön kérdéssel, hogy politikai kérdésekben mekkora az egyetértés a szülőkkel. Ebből a kérdésből 3 kategóriás ordinális változót alakítottam ki (1: nem értenek egyet, 2: részben értenek egyet, vagy nem ismeri a szülei nézetét, 3: egyetértenek). Az ideológiai azonosulást 3 skálával vizsgálta a kutatás, a bal-jobb, a liberális-konzervatív, és a mérsékelt-radikális tengelyen való elhelyezkedés segítségével. Mind a három dimenziót 1-7 skálán mérték és a magasabb érték a jobboldali/konzervatív/radikális önazonosulást jelölték. Az utolsó változó, amit bevontam az elemzésbe pedig az volt, hogy melyik kutatásban szerepelt a kérdezett (2015: 0, 2019: 1).

Mivel a függő változó kétértékű volt, ezért binomiális logisztikus regressziós modelleket használtam az elemzésben. Külön modellt futtattam az ideológia változók nélkül és az ideológia változókat bevonva.

Az elemzés következő lépcsőjében bevontam a kutatási időszak változó interakcióját egyenként a többi független változóval a modellbe. Minden interakciós hatást külön modellben teszteltem le. Mivel a logisztikus regressziós modellekben az interakció értelmezése különösen problémás, ezért a szakirodalmi ajánlásoknak megfelelően a marginális hatáserősségeket mutatom be az interakciós tagoknál (Bartus et al 2019).

Az egyetemista szavazók vizsgálatának utolsó lépcsőjében az egyes ideológia változók mentén vett távolságot számoltam ki a Fidesz szavazók és más párt szavazói között. Ehhez kiszámoltam a három ideológia dimenzió átlagát pártonként,

102 A 2015-ös adatfelvételtől részletesen lásd: Róna–Szabó 2017.

ezt követően pedig vettem két párt ideológia változónként vett távolságának négyzetét, majd ezt összeadtam. A következő képet mutatja a számolást:

$$D(p_1p_2) = (BJ_{p_1} - BJ_{p_2})^2 + (LK_{p_1} - LK_{p_2})^2 + (MR_{p_1} - MR_{p_2})^2$$

ahol p_1 az első párt és p_2 a másik párt, BJ jelöli az adott párt bal-jobb skálán elfoglalt átlagát, LK a liberális-konzervatív skálán kapott átlagát, MR pedig a mérsékelt-radikális skála értékét a pártmál.

Az elemzésben nemcsak az egyes pártok ideológia távolságát vizsgáltam, hanem a pártok egyetemista szavazóinak és szüleinek ideológia távolságát is. Ehhez pártanként kiszámoltam a válaszolók ideológia pozícióját és a szüleik ideológia helyzetét. Majd a fenti képlet szerint kiszámoltam a válaszolók és szüleik esetében pártanként az ideológia távolságot. A fenti képet annyiban módosul, hogy a második pát helyett a válaszolók szüleinek ideológia pozícióját használom.

Az elemzéseket R programban végeztem el, a marginális hatások kiszámításához a margins csomagot használtam fel (Leeper 2018).

ELEMZÉS

A többváltozós elemzések előtt röviden bemutatjuk a pártpreferencia változó alakulását a két vizsgált adatfelvételben. 2018-ban a Fidesz ismét megnyerte a választásokat, a vártnál magasabb részvétel mellett is. A 2019-es AFM kutatás egyetemista válaszolói a teljes középiskolai szocializációjukat már úgy töltötték, hogy a Fidesz volt hatalmon. A fiatalok csoportjában hagyományosan erős Jobbik mellett megjelent a politikai palettán a Momentum is, akik témaválasztásaikkal és fiatal vezetőivel számíthatnak a fiatalok támogatottságára. A 2019-es adatfelvétel ezt vissza is igazolta az összes válaszoló között a Momentumnak 16 százalék volt a támogatottsága a Jobbiknak pedig 14 százalék. A Fidesz a két ellenzéki párt közé ékelődött be, 15,5 százalékos támogatottsággal. A kutatás 800 fős mintája szerint, tehát gyakorlatilag nem volt szignifikáns különbség a három párt támogatottsága között. A biztos szavazó pártválasztók csoportjában a Momentum 23, a Fidesz 21 a Jobbik pedig 19 százalékos támogatottságot tudhat magának. A 2015-ben mért 12,3 százalékos támogattsághoz képest a Fidesz több mint 3 százalékkal több szimpatizánst tudott felmutatni maga mögött az egyetemisták körében 2019-ben. A Fidesz szavazótáborának növekedése azonban nem egyedülálló tendencia, összességben jelentősen nőtt a pártot választani tudók aránya. A 2011-es Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás szerint még az egyetemisták 47 százaléka nem tudott pártot választani. Ez a szám valamennyire csökkent 2015-re (42 százalék), de továbbra is magas volt. Ezzel szemben 2019-ben mindössze 27 százalék volt, aki nem választott pártot, vagy nem mondta meg melyik pártra szavazna. Plauzibilisnek tűnik, hogy ennek az oka az lehet, hogy jelentősen nőtt a fiatalok politika iránti érdeklődése. A kutatási adatok azonban ezt csak részben támasztják alá. A

politikai érdeklődés átlaga (1–5 skála) 3,1 volt 2019-ben, a közélet iránti érdeklődés átlaga pedig 3,6. Ezek az értékek 2,7 és 3,4 voltak 2015-ben. A növekedés egyértelmű, de annyira nem jelentős, hogy magyarázza a pártot nem választók arányának drasztikus csökkenését. A magyarázat inkább az lehet, hogy a fiatalok a politikával szembeni kiábrándultságukat, illetve az alternatívák hiányát úgy fejezték ki, hogy a pártválasztás kérdésnél a Magyar Kétfarkú Kutya Pártot (MKKP) jelölték be. A viccpárt 13 százalékos támogatottságot kapott az egyetemisták között. Ha összeadjuk a viccpárt támogatottságát és a pártot nem választók arányát, akkor megközelítőleg egy akkora csoportot kapunk (40 százalék), amekkora a korábbi kutatásokban volt a pártot nem választók aránya. A tanulmányom fókusza miatt, az ezzel kapcsolatos további fejtegetésektől azonban itt most el kell tekintsek.

A leíró elemzések után a következő részekben már a pártpreferenciát meghatározó tényezőkre koncentrálunk. A regressziós modellek függő változója a Fidesz preferencia, független változóként pedig demográfia és ideológia pozíciós változókat használtunk. A következő táblázat (1. táblázat) a modell eredményeit mutatja.

1. táblázat
A Fidesz szimpátiára épített hierarchikus logisztikus regressziós modellek, 2015 és 2019

* p=0.05 ** p=0.01	Modell 1			Modell 2		
	B	S.E.	Wald	B	S.E.	Wald
Konstans	-2,94**	0,78	14,34	-6,41**	0,95	45,39
Nem	-0,34*	0,16	4,72	-0,06	0,17	0,12
Kor: 18-19	-0,35	0,59	0,36	-0,24	0,61	0,16
Kor: 20-21	0,47	0,26	3,24	0,49	0,28	3,06
Kor: 22-24	0,21	0,26	0,65	0,28	0,28	1,01
<i>Kor: 25+ – referencia</i>						
<i>Teltp: Budapest</i>	-0,01	0,25	0,00	0,04	0,27	0,02
Teltp: Megyei jogú város	-0,02	0,24	0,01	-0,15	0,26	0,33
Teltp: Egyéb város	0,17	0,23	0,57	0,11	0,24	0,22
<i>Teltp: Község – referencia</i>						
Szülő iskolai végzettsége	0,06	0,07	0,93	0,05	0,07	0,46
Szubjektív anyagi helyzet	0,34**	0,12	7,29	0,34**	0,13	6,83
Vállalosság	0,62**	0,08	65,13	0,43**	0,08	28,83
Intézmény: Egyházi	-0,70	0,42	2,82	-0,77	0,44	3,02
Intézmény: Magán	0,38	0,33	1,35	0,40	0,35	1,29
<i>Intézmény: Állami – referencia</i>						
Politikai egyetértés szülőikkel	0,42**	0,14	9,06	0,38**	0,15	6,29
Kutatás hulláma	0,35*	0,16	4,68	0,39*	0,17	5,08
Bal-jobb skála				0,45**	0,08	34,05
Liberális-konzervatív skála				0,35**	0,06	30,34
Mérsékelt-radikális skála				-0,21**	0,06	11,20
Cox and Snell R²	7.8%			14.6%		

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2015 és 2019.

Az első és talán legfontosabb, amit az eredmények kapcsán érdemes kiemelni az, hogy a kutatás hullámát mérő változó szignifikanciája 0,05 alatt van. A Fidesz valamelyest növekvő támogatottságát a nyers adatok is mutatták, de a modell tanulsága szerint ez a különbség a demográfia és ideológia változók kontrol alatt tartása után is fennáll. A korábbi hullámokkal megegyezően a vallási változóknak és az anyagi helyzetnek is van hatása a Fidesz szimpátiára. Minél vallásosabb egy hallgató és minél jobb a szubjektív anyagi helyzete annál nagyobb valószínűséggel szavazna a kormánypártra. Az egyetem típusa viszont nem függött össze a Fidesz szimpátiával, tehát az egyházi egyetemre járók körében nem mértünk magasabb értéket. Ha direktbe vizsgáljuk az összefüggést az egyetemi fenntartója és a Fideszre szavazás között még találunk összefüggést. Azonban a vallásosság változó és az egyetem választás közötti erős összefüggés miatt, a regressziós modellben már nem tud érvényesülni a fenntartó változó hatása. A korábbi kutatásokhoz hasonlóan a politikai egyetértés a szülőkkel szintén magasabb Fidesz szimpátiával járt együtt. A vallásosság változóhoz hasonlóan ez is a szocializációs momentum fontosságát bizonyítja.

A nem változó szintén szignifikáns volt a demográfia modellben, a férfiak körében valamivel nagyobb a Fidesz támogatottsága (az ideológia változókat is tartalmazó modellben már nem volt szignifikáns a hatás). Fontos azonban ennek kapcsán megjegyezni, hogy itt elsősorban annak a hatását látjuk, hogy az egyetemista férfiak jobban érdeklődnek a politika iránt, mint az egyetemista nők és nagyobb valószínűséggel választanak pártot. Ha leszűkítjük az elemzést a pártválasztók csoportjára, akkor azon belül a Fidesz szimpátiát nem magyarázza már a nem változó.

Több olyan változó is volt a modellben, ami nem mutatott összefüggést a kormánypárt támogatásával. Se a korcsoport, se a településtípus, se a szülő iskolai végzettsége nem bizonyult szignifikánsnak.

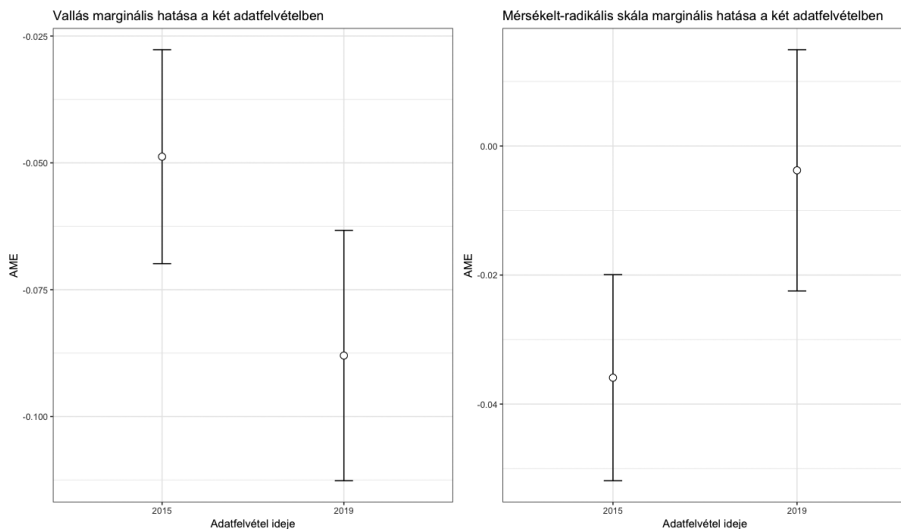
A második modellbe három ideológia változót vontam be. A magyarázó erő jelentősen megnő ezen változók bevonása után – 0,078-ról 0,146 (Cox and Snell mutató). Mind a három változó szignifikáns volt. Minél inkább jobboldali, minél inkább konzervatív és minél inkább radikális valaki, annál nagyobb valószínűséggel választja a kormánypártot. Ezek az eredmények megegyeznek a korábbi években mértekkel.

A binomiális logisztikus modellekben problémás hatásösségről beszélni. A Wald statisztikára azonban támaszkodhatunk, amikor a változók nagyságrendbeli magyarázó erejéről gondolkodunk. Az első modellben egyértelműen a vallásosság emelkedik ki a Wald értékek alapján. A szülőkkel való politikai egyetértésnek és a szubjektív anyagi helyzetnek jóval gyengébb hatása van. A második modellben jelentősen lecsökken a vallási változó magyarázó ereje. Ez annak köszönhető, hogy a bevont ideológia változók erősen korrelálnak a vallásossággal és így a reziduális hatásereje a vallásosságnak jóval alacsonyabb lesz. A második modellben a bal-jobb ideológia választásnak, a liberális-konzervatív tengelyen való elhelyezkedésnek és a vallásosságnak van megközelítőleg hasonlóan erős hatása. A többi változó magyarázó ereje jóval kisebb.

Ahogy az eredmények eddigi bemutatásából látható, a 2015-ös és 2019-es öszszevet adatok a szocializációs mechanizmusok fontosságát mutatják a Fidesz melletti szimpátia kapcsán. A modell azonban azt nem mutatja meg, hogy változott-e bármelyik változónak a szerepe a két időszakban. Ahhoz, hogy ezt megvizsgáljuk olyan modelleket illesztettem, amiben szerepeltettem a vizsgált változóink és a kutatási időszak interakcióját. A módszertani fejezetben leírtaknak megfelelően a marginális hatáserőségekre fókuszálunk a következőkben.

A tesztelt változók közül kettő esetben volt legalább 10%-os¹⁰³ szinten összefüggést. Az egyik a vallás változó volt, a másik pedig a mérsékelt-radikális skálán való elhelyezkedés. A következő ábrán a vallási változó és a mérsékelt-radikális skála változó átlagos marginális hatását (AME) ábrázoltam $p=0.05$ értékhez tartozó hiba taggal a két idődimenzióban.

1. ábra
A vallás és a mérsékelt-radikális változó marginál hatás erőssége
2015 és 2019

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon 2015 és 2019.

A vallási változó marginális hatása (akárcsak a meredeksége) pozitív volt, ami azt jelenti, hogy minél vallásosabb valaki annál inkább szavaz a Fideszre. Ahogy az ábra (baloldal) mutatja a marginális hatás a második adatfelvételen magasabb, mint az elsőben. Ez azt jelenti, hogy a vallásossággal nőtt az összefüggése a Fideszre szavazásnak, tehát a korábbiánál még inkább igaz 2019-ben, hogy a vallásosság az elsődleges magyarázó ok a Fidesz szimpátia mögött. A mérsékelt-radikális

¹⁰³ Mivel az interakciós tagok szignifikancia értéke logisztikus modellben pontatlan, ezért a szokásosnál valamivel megengedőbb határértéket alkalmaztunk.

skálánál a negatív AME érték azt mutatja, hogy a mérsékeltberek inkább szavaznak a Fideszre. Ahogy látható az ábra jobb oldali részén a második időszakban ez az érték azonban nulla körül mozog, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy ennek a skálának megszűnik a hatása a Fideszre szavazásban. A konfidencia intervallumok azonban jól mutatják mind a két interakciós tag esetében, hogy mérsékelt hatásokról beszélhetünk, tehát inkább összességben azt mondhatjuk, hogy a kormánypárti szimpátia mögötti tényezők alig változtak 2015 és 2019 között.

A regressziós adatok jól mutatták, hogy milyen erős szerepe van az ideológia változóknak a Fidesz szimpátiában. Ebben a rövid fejezetben azt mutatom be, hogy ezen ideológia változók mentén mekkora különbség volt a Fidesz és a többi párt között és ez a különbség hogyan változott a két időszak között. Első lépésben megvizsgáltam a három ideológia változó átlagos értékét a két adatfelvételben pártos bontásban.

2. táblázat

Ideológia változók átlaga a két adatfelvételben, 2015 és 2019

	Bal-jobb		Liberális-konzervatív		Mérsékelt-radikális	
	2015	2018	2015	2018	2015	2018
Fidesz	5,0	5,0	4,4	4,8	3,3	3,5
Jobbik	5,1	4,5	4,2	3,9	4,4	3,7
LMP	3,7	3,5	2,9	2,8	3,1	2,7
MSZP	3,1	2,6	3,6	3,2	3,0	2,5
DK	3,5	3,0	3,2	2,9	2,5	3,6
Momentum		3,5		3,0		3,3
MKKP		3,5		2,7		3,0

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015 és 2019.

A Fidesz a bal-jobb skálán nem mozdult el a két időszakban ($p=1$), kicsit konzervatívabb volt a szavazótábora és talán picit radikálisabb. A Jobbiknál sokkal látványosabb volt az elmozdulás a párt szavazó balra tolódtak, kicsit kevésbé voltak konzervatívak és kevésbé voltak radikálisak. Az LMP az MSZP és a DK valamennyit balra tolódott a két időszak között és kicsit liberálisabbak lettek. A DK szavazói jóval radikálisabbnak mondták magukat, az MSZP és LMP szavazó viszont valamivel mérsékeltberek. Ennél a 3 pártnál érdemes vigyázni az eredmények érvényessége kapcsán az alacsony esetszámok miatt. A Momentum és az MKKP nem szerepelt a 2015-ös kutatásban, ezért esetükben nem tudjuk összevetni az eredményeket a korábbi időszakban.

A következő táblázat a Fidesz többi párttól vett ideológia távosságát mutatja (ennek kiszámolása kapcsán lásd a módszertani fejezetet).

3. táblázat
Pártok távolsága ideológia változók alapján, 2015 és 2019

	2015	2018
Jobbik	1,2	0,9
LMP	3,9	6,4
MSZP	4,3	8,9
DK	4,2	7,4
Momentum		5,2
MKKP		6,6

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015 és 2019.

Mind a két adatfelvételben a Jobbikhoz volt a legközelebb a Fidesz tábor a kiszámolt mutató alapján. A távolság még csökkent is a két párt között valamelyest. Utóbbi abból adódott, hogy a Jobbik szavazók mérsékeltbé váltak és ezáltal közelebb kerültek a Fidesz szavazókhoz a mérsékelt-radikális tengelyen. Gyakorlatilag ez okozza azt, hogy a mérsékelt-radikális skála szerepe csökkent a második adatfelvételre. A többi párttól jóval távolabb helyezkedik el a Fidesz tábor, főleg az MSZP és DK szavazóktól. Ez a távolság még jelentősen nőtt is a második adatfelvételre, tehát a baloldali pártok szavazói ideológiailag még jobban elkülönültek a Fidesztől.

Az ideológia távolságot nemcsak a pártok között lehet vizsgálni, hanem a válaszolók és szülei között is. A 2019-es adatfelvételben megkérdezték az apa/anya elhelyezkedését a 3 ideológia skálán. A következő táblázat az ezzel kapcsolatos eredményeket tartalmazza.

4. táblázat
Ideológia változók átlaga a szülőknél és a kérdezett tanulóknál, AFM 2019 kutatás

	Bal-jobb		Liberális-konzervatív		Mérsékelt-radikális	
	Szülő	Válaszó	Szülő	Válaszó	Szülő	Válaszó
Fidesz	4,8	5,0	4,8	4,8	3,4	3,5
Jobbik	4,5	4,5	4,4	3,9	3,4	3,7
LMP	3,9	3,5	3,9	2,8	2,9	2,7
MSZP	3,0	2,6	3,2	3,2	3,4	2,5
DK	3,1	3,0	3,3	2,9	3,1	3,6
Momentum	3,9	3,5	3,7	3,0	3,1	3,3
MKKP	4,1	3,5	4,0	2,7	3,1	3,0

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015 és 2019.

A Fidesz szavazók esetében alig van különbség a szülői és válaszolói szinten az ideológiai értékekben. A négyzetes távolság (lásd módszertan) mindössze 0,05 egység, ami kifejezetten alacsonyak számít. A másik pólus az MKKP és az LMP – esetükben bőven 1 fölött van ez a mutató. Összességben az jellemző, hogy a fiatalok a szülőkhöz képest inkább balra helyezik magukat és inkább liberálisnak, a mérsékelt-radikális skálán nincs nagy mozgás.

Az ideológia hasonlóság magas foka a Fidesz esetén annak az indikátora, hogy az otthoni szocializációnak van az egyik legfontosabb szerepe a politikai preferencia alakításában az egyetemisták körében. A következő részben azt vizsgálom meg, hogy a teljes népességben hogyan alakult a Fidesz támogatottsága 2018-ban.

ELEMZÉS II: FIATAL ÉS IDŐS FIDESZ SZAVAZÓK DIPLOMÁN INNEN ÉS TÚL

Adatok és változók

A korábbi fejezetben részletesen bemutatam azokat a tényezőket, amelyek alapvetően meghatározzák a Fideszre való szavazás valószínűségét a fiatalok között. Ezek a változók, főleg a vallásosság alapvető fontosságúnak tűnik a Fidesz szimpátia kialakulásában. A korábbi kutatások és a legutóbbi Aktív Fiatalok adatfelvétel azt is jól mutatta, hogy a jobb társadalmi helyzetnek szintén szerepe lehet abban, hogy a kormánypárttal szimpatizálnak az egyetemisták, vagy akár úgy is fogalmazhatunk, hogy a jelenlegi rendszer nyerteseinek gyerekei szavaznak inkább a Fideszre (ebben a csoportban az anyagi helyzet elsősorban még a szülői lehetőségektől függ).

Ebben a fejezetben azt járom körbe, hogy az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás eredményei mennyire jellemzőek úgy általában a Fidesz szavazókra. Ezt aztán pedig tovább bontjuk korcsoport és iskolai végzettség szerinti demográfia szegmensekre. Jelen vizsgálódáshoz az adatokat, az MTA TK PTI 2018-as választás előtt és után elvégzett adatfelvételei adják¹⁰⁴. A három kutatási hullám válaszolónak száma 3018 fő. A minta reprezentatív a magyar lakosságra. A kutatás személyes adatfelvétellel zajlott.

Két hullámot a választás előtt kérdeztek le, egy hullámot pedig a választás után. Az adatokat egybe kezeltem, nem tettem különbséget a kutatás egyes hullámai között. Elemzési stratégiám az volt, hogy az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatásban használthoz képest a lehető leginkább identikus modellt próbáltam előállítani az adatokból. A célváltozó értelemszerűen ebben az adatfelvételben is a Fideszre való szavazás volt. A két választás előtti adatfelvételben azt kérdezték, hogy mire fog szavazni a kérdezett majd a választásokon. A post-election felvételen pedig a már lejajlott szavazásra kérdeztek rá a kérdezőbiztosok. A kérdés önkitaltós volt.

Az elemzéshez a mintát hat részre bontottam. Egyrésztől alkalmaztam egy korosztályos bontást. Itt a határt 30 évben és 60 évben húztam meg. Másrésztől alkalmaztam egy iskolai végzettség szerinti bontást is, amiben a diplomásokat választottam el a nem diplomásoktól. Azokat, akik már rendelkeznek legalább érettségivel és az adatfelvétel alatt is tanultak, a diplomások közé soroltam. Az ő esetükben azt feltételeztem, hogy

¹⁰⁴ MTA TK PTI Választáskutatási panelvizsgálat. NKFI-6, NKFI-119603 *Részvétel, képviselet, pártosság. Választáskutatás, 2018.* Kutatásvezető: Szabó Andrea. Választáskutatási panelvizsgálat első hullám. N=2000 fő. Az adatfelvétel ideje: 2017. december – 2018. január. A három hullámból álló panel második hulláma 2018 márciusában (N=1500 fő) a harmadik pedig 2018. május–június folyamán készült (N=1100 fő).

nagy valószínűséggel most folytatják az egyetemi képzésüket. A 30 év alatti diplomás fiatalok csoportja feleltethető meg leginkább az Aktív Fiatalok mintájának. Bár utóbbi egyetemista minta előbbi pedig inkább már az egyetemet elvégzettek tartalmazza, de talán élhetünk azzal a feltételezéssel, hogy az egyetemről kikerülve nem változnak meg rövid időn belül a pártválasztás mögötti tényezők.

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatásban használt változók közül a szülő iskolai végzettsége, a szülőkkkel való politikai konszenzus, a liberális-konzervatív skála, illetve a mérsékelt-radikális skála nem volt (minden adatfelvételben) elérhető, ezért ezeket kénytelenek voltam kihagyni az elemzésből. A kor változót arra használtam, hogy több részre bontsam a mintát, ezért ezt az elemzésben már nem használtam fel. A kérdezett neme a településtípus és a bal-jobb változó ugyanúgy volt kérdezve az MTA TK PTI kutatásban, mint az AFM felvételben. A szubjektív anyagi helyzet változó bár tartalmilag hasonló volt a két kutatásban picit máshogy kérdezték az MTA-PTI adatfelvételben. A kérdés úgy szólt, hogy: „*Véleménye szerint, hogyan tudja fedezni az Ön háztartása a szokásos kiadásokat?*”. 1-6 skálán válaszolhattak erre a kérdezettek, az 1-es azt jelentette, hogy nagy nehézségek árán, a 6-os pedig azt jelentette, hogy nagyon könnyen. A vallásosság kérdésnél is eltérő volt az operacionalizálás a két kutatásban. Az MTA TK PTI kutatásban arra kérdezték rá, hogy milyen gyakran jár templomba, misére, istentiszteletre, vallási összejövetelre a válaszoló. Az 1-es válasz jelentette azt, hogy hetente, az 5-ös pedig azt, hogy soha. A változót az elemzéshez megfordítottam, hogy a magasabb érték jelentse az erősebb vallásosságot.

Első lépésben a teljes mintára mutatom be az eredményeket, majd a 4 alcsoport (30 év alatt/felett és diplomás/nem diplomás) eredményeit hasonlítom össze.

EREDMÉNYEK

A többváltozós modellek bemutatása előtt érdemes a Fidesz szimpátiát megvizsgálni a 4 alcsoportban. A teljes mintában a válaszolók 34,5 százaléka tervezett szavazni, vagy szavazott a Fideszre. A négy alcsoportban szignifikáns eltérések voltak ezen értékek között ($p=0,014$).

5. táblázat

Fidesz szavazók aránya korcsoport*diplomás bontásban, 2018 (%)

	Nem Fidesz szavazó	Fidesz szavazó
30 év alatt, nincs diploma	69,9	30,1
30 év alatt, van diploma	74,2	25,8
30 év felett, nincs diploma	63,7	36,3
30 év felett, van diploma	67,7	32,3

Forrás: MTA TK PTI Választáskutatás 2018.

A 30 év alatti diploma nélküli csoportban 30 százalék Fidesz szimpatizáns volt. Ugyanez az érték a diplomás (vagy felsőoktatási intézménybe járó) fiatalok eseté-

ben mindössze 26 százalék volt. A legmagasabb érték a 30 év feletti nem diplomás csoportban volt (36 százalék). A 30 év feletti diplomásoknál pedig 32 százalék volt a kormánypárti szimpatizánsok aránya. Ha azt vizsgáljuk ANOVA modellekben, hogy a kornak vagy az iskolai végzettségnek van hatása akkor inkább előbbi esetben láthatunk összefüggést, bár az iskolai végzettség hatásának kimutatást nehezíti a diplomás csoport viszonylag alacsony esetszáma is.

Az alapmegozslások bemutatása után áttértünk a többváltozós modellekre. A logisztikus regressziós modellekben a B paraméterek modellek között nem összehasonlíthatók (Bartus et al 2019). Ezért a B értékek helyett az átlagos marginális hatásokat (AME) használom a modellek bemutatására és értelmezésére. Az AME értéket úgy interpretálhatjuk, hogy 1 pont elmozdulás a független változón hány százalékponttal növeli meg a függő változó 1-es értékéken bekövetkezését. Ebből következően az AME értékeit nem érdemes összevetni olyan változóknak, amik eltérően skáláznak (akárcsak a B értékeket). De ugyanannak a változónak az AME értékei különböző almintákban összehasonlíthatók.

6. táblázat

A Fidesz szimpátiára épített logisztikus regressziós modellek, teljes mintán és korcsoport*diplomás bontásban (I tábla), 2018 kutatás

	Teljes minta			30 év alatt, nincs diploma			30 év alatt, van diploma		
	AME	SE	p	AME	SE	p	AME	SE	p
Nem	0,00	0,02	0,91	0,02	0,04	0,66	-0,14	0,08	0,08
<i>Teltip: Budapest – Referencia</i>									
<i>Teltip: Megyei jogú város</i>	-0,11	0,03	0,00	-0,14	0,08	0,10	-0,22	0,12	0,06
Teltip: Egyéb város	-0,05	0,03	0,07	-0,11	0,08	0,16	-0,09	0,13	0,49
Teltip: Község	-0,03	0,03	0,26	-0,06	0,08	0,42	-0,07	0,16	0,68
Szubsjektív anyagi helyzet	0,02	0,01	0,03	-0,04	0,02	0,08	-0,05	0,05	0,30
Bal-jobb skála	0,09	0,00	0,00	0,07	0,01	0,00	0,09	0,02	0,00
Vallásosság	0,04	0,01	0,00	0,08	0,02	0,00	0,07	0,03	0,03
N	2684			413			83		
Cox and Snell R²	0,266			0,189			0,280		

Forrás: MTA TK PTI Választáskutatás 2018.

A teljes mintában a nemén kívül az összes bevont változónak szignifikáns volt a hatása. A településtípus változóban a megyei jogú városhoz tartozó negatív marginális hatás érték azt jelenti, hogy a referencia kategóriának használt Budapesthez képest a megyei jogú városokban alacsonyabb volt a Fideszre szavazás valószí-

nüsége (több mint 10 százalékponttal). A szubjektív anyagi helyzethez a bal-jobb skálához és a vallásossághoz is pozitív AME érték tartozott. A jobb anyagi helyzetben lévők inkább szimpatizáltak a Fidesszel, a jobboldaliak inkább szimpatizáltak a Fidesszel akárcsak a vallásosabbak. Ezek az eredmények hasonlóak ahhoz, amit az Aktív Fiatalok kutatásban kaptunk.

A 30 év alatti fiatalok nem diplomás almintájában már nem szignifikáns a településtípus és a szubjektív anyagi helyzet. Utóbbi azonban 10 százalékos szinten már szignifikáns lenne, méghozzá fordítva, mint a teljes mintában – inkább a rosszabb helyzetű nem diplomás fiatalok a Fidesz szimpatizánsok. A bal-jobb skála és a vallásosság esetében már egyértelmű a hatás, és ugyanúgy működik, mint a teljes mintában. A bal-jobb skálának valamivel alacsonyabb az AME értéke, a vallásosságnak viszont magasabb. Míg a teljes mintában 1 értékű elmozdulás a vallásosság skálán 4 százalékpontnyival növeli a kormánypárti szimpátia valószínűségét, ugyanez az érték a 30 év alatti nem diplomás csoportban 8 százalék. A 30 év alatti diplomások esetében, pedig szintén hasonlóan magas a vallásosság AME értéke (0,07). A 30 év alatti diplomásoknál még a bal-jobb változó bizonyult szignifikánsnak, illetve 10 százalékos szinten a nem és a településtípus. A nem esetén kapott negatív koefficiens megegyezik az AFM mintában kapott eredménnyel. Itt is feltételezhetjük, hogy részben a politikai érdeklődés hatását láthatjuk áttételesen.

7. táblázat

A Fidesz szimpátiára épített logisztikus regressziós modellek, teljes mintán és korcsoport*diplomás bontásban (II tábla), 2018

	30 év felett, nincs diploma			30 év felett, van diploma		
	AME	SE	p	AME	SE	p
Nem	-0,01	0,02	0,53	0,10	0,04	0,02
<i>Telítip: Budapest – Referencia</i>						
<i>Telítip: Megyei jogú város</i>	-0,08	0,04	0,03	-0,12	0,06	0,05
<i>Telítip: Egyéb város</i>	-0,03	0,04	0,35	-0,08	0,06	0,14
<i>Telítip: Község</i>	-0,02	0,03	0,57	-0,08	0,06	0,19
Szubjektív anyagi helyzet	0,04	0,01	0,00	0,04	0,02	0,09
Bal-jobb skála	0,09	0,00	0,00	0,10	0,01	0,00
Vallásosság	0,03	0,01	0,00	0,02	0,02	0,24
N	1873			314		
Pseudo R ²	0,290			0,327		

Forrás: MTA TK PTI Választáskutatás 2018.

A 30 év feletti csoportban az eredmények nagy része megegyezik a korábban látottak, de azért találunk kisebb-nagyobb eltéréseket. A 30 év alatti diploma nélkülieknél a megyei városok negatív AME értéke mellett, szignifikáns volt még az anyagi helyzet, a bal-jobb skála és a vallásosság is. A vallásosságnak itt jóval alacsonyabb volt az AME értéke, mint korábban. A szubjektív anyagi helyzet pozitív AME értéke pedig egyértelműen azt mutatta, hogy a jobb helyzetben lévők

azok, akik a Fidesszel inkább szimpatizálnak. A bal-jobb skála a szokásos módon működött. A 30 év feletti diplomások csoportjában kaptuk a legmagasabb magyarázó erőt. A nem hatása itt eltérő volt, mint korábban – ebben a csoportban inkább a nők voltak kormánypárti szimpatizánsok. A szubjektív anyagi helyzetnek ebben a csoportban is pozitív volt a marginális hatása, de csak 10 százalékos szinten volt elfogadható az összefüggés. A bal-jobb skála esetében ugyanazt az eredményt kaptuk, mint korábban. A vallásosság változó azonban nem volt szignifikáns ebben a csoportban, ami fontos eltérés az eddigiekhez képest.

A 4 alcsoport elemzése azt mutatta, hogy leginkább a vallásosság esetében van különbség, méghozzá elsősorban korcsoport bontásban. Ennek az eredménynek a megerősítésére újra-futtattuk a modellünket a teljes mintára. A modellbe bevettük a korcsoport (30 év alatt/felett) és a diplomás változót. A vallásosság változó hatásának vizsgálatához pedig kiegészítettük a modellünket a korcsoport és vallásosság változó interakciójával.

8. táblázat

A Fidesz szimpátiára épített logisztikus regressziós modellek, teljes mintán interakciós tagokkal,

	AME	SE	p
Nem	0,00	0,02	0,88
<i>Teltip: Budapest – Referencia</i>			
<i>Teltip: Megyei jogú város</i>	-0,11	0,03	0,00
<i>Teltip: Egyéb város</i>	-0,06	0,03	0,03
<i>Teltip: Község</i>	-0,04	0,03	0,12
Szubjektív anyagi helyzet	0,02	0,01	0,01
Bal-jobb skála	0,09	0,00	0,00
Vallásosság	0,04	0,01	0,00
Korcsoport (30 alatt/felett)	0,06	0,02	0,00
Diplomás	-0,06	0,02	0,01
Korcsoport * vallásosság			0,012
N	2684		
Pseudo R ²	0,273		

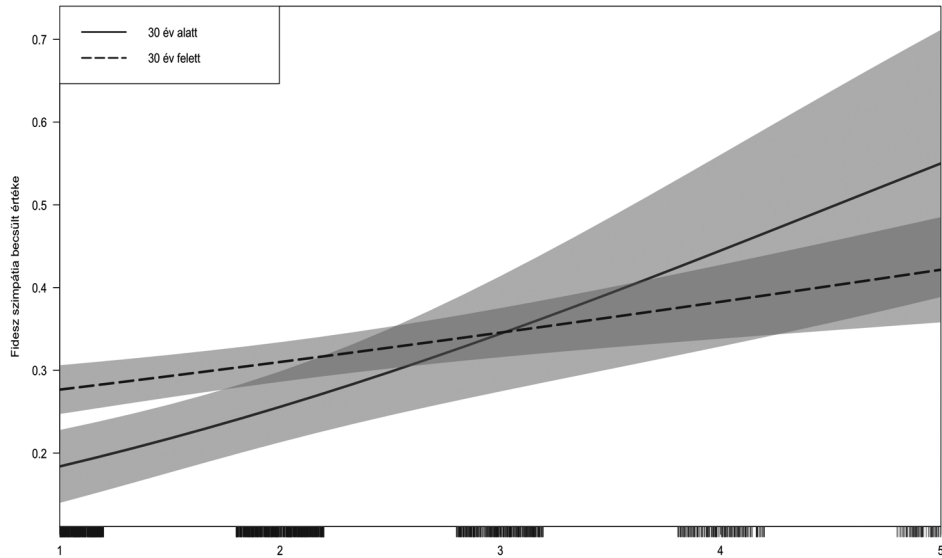
Forrás: MTA TK PTI Választáskutatás 2018.

A kiegészített modellben mind a korcsoport, mint a két kategóriás iskolai végzettség változó, mind a korcsoport és vallásosság változó interakciója szignifikánsnak bizonyult. Ahogy láttuk már az alapmegoszlások vizsgálatánál mind a korcsoport mind az iskolai végzettség szignifikánsan összefüggött a kormánypárti szimpátiával. A magasabb végzettségűek kevésbé valószínű, hogy szimpatizáltak a Fidesszel, akárcsak a fiatalabb szavazók. Az interakciós tag szignifikanciája pedig azt is megerősítette, hogy a vallásosság változó eltérően működik a fiatal és idős korosztályokban. Mivel interakciós tag esetében nincs értelme magában az

AME értéknek, ezért az interpretációhoz felrajzoltuk, hogy 30 év alatt és 30 év felett hogyan működik a vallásosság változó. Az Y tengelyen ebben a modellben a Fidesz szimpátia becslült valószínűsége látható a vallásosság változó egyes értékeinek esetében.

2. ábra
Fidesz szimpátia valószínűsége vallásosság és korcsoport
hatással – marginális hatáserőségek,

A Fidesz szimpátia valószínűsége vallásosság és korcsoport bontásban

Forrás: MTA TK PTI Választáskutatás 2018.

A két korcsoport esetében ahogy látható, nagyon eltérő a vallásosság változó meredeksége. A 30 év feletti korcsoportban egy nagyon enyhe emelkedés látható, ezzel szemben a 30 év alattiak esetében egy sokkal meredekebb növekedés. A 30 év alatti soha templomba járóknál 20 százalék alatti a becslült Fidesz szimpátia valószínűsége, míg a rendszeresen templomba járóknál ez 50 százalék feletti. Ugyanezen arányok a 30 év felettiak esetében 30 és 40 százalék. Ezek az ábrák megerősítik azokat az eredményeket, amiket a filterezett modellekben esetében láthattunk – a fiatal szavazóknál jóval nagyobb a vallásosság szerepe a Fidesz szimpátiában, mint az időseknél. Ezek az eredmények átvezetnek minket a tanulmány diszkusziójára.

ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányomban elsősorban azt vizsgáltam meg, hogyan alakult a Fidesz egyetemista szavazóbázisa a korábbi AFM kutatásokhoz képest (Elemzés I). Az

eredmények azt mutatták, hogy valamelyest nőtt a Fidesszel szimpatizálók aránya 2015-höz képest. Továbbra is elsősorban a vallásosság az, ami meghatározza a kormánypárti szimpátiát, de valamennyire számít a jobb társadalmi helyzet és a szülőkhöz hasonló politikai vélemény. Utóbbi változónak a fontosságát még inkább kidomborította az az elemzés, amiben a szülőkkel vettem össze a kérdezettek ideológia beállítottságát. Ebben az elemzésben egyértelműen azt kaptam, hogy a Fidesz szavazók esetében a legkisebb a távolság szülők és gyermekeik ideológia beállítottságában.

A mélyebb elemzések azt mutatták, hogy valamelyest módosult a háttérváltozók szerepe 2015-höz képest. A vallásosság még fontosabbá vált, ezzel szemben a mérsékelt-radikális skála szerepe eltűnt. Az ideológia változók két időszak közötti változásának vizsgálata ezt az eredményt tovább árnyalta. A fiatal Jobbik szavazók kevésbé voltak radikálisak 2019-ben és így ebből a szempontból sokkal közelebb került egymáshoz a Fidesz és a Jobbik.

A tanulmány második felében (Elemzés II) azt vizsgáltam, hogy a teljes népéségen belül mennyiben különböznek a Fidesz 30 alatti és 30 év feletti szavazói, valamint a diplomások és a nem diplomások. Az idősebbek és nem diplomások között felül volt reprezentálva a Fidesz a 2018-as választások környékén. A két változó közül a kornak valamennyivel nagyobb volt a szerepe. A legfontosabb eredmény azonban nem ezzel, hanem a vallásossággal kapcsolatos. A marginális hatások alapján a fiatalabb csoportokban inkább számított a vallásosság, mint az idősebb kohorszokban. A 30 év alatti soha templomba nem járóknál 20 százalék alatti volt a becsült Fidesz szimpátia valószínűsége, míg a rendszeresen templomba járóknál ez 50 százalék feletti. Ugyanezen arányok a 30 év felettiak esetében 30 és 40 százalék.

Tanulmányomat egy rövid kitekintéssel zárom. A Fidesz lassan 10 éve van újra hatalmon, ami azt jelenti, hogy a mostani egyetemista korosztály a politikai szocializáció szempontjából fontos időszakát végig Fidesz kormány alatt töltötte. A Fidesz bár nem extra erős ebben a korosztályban, de nem is szerepel kirívóan rosszul. A stabil bázist elsősorban a vallásos fiatalok adják. Érdekes kérdés lesz a jövőben, hogy az egyre több embert lefedő vallásos iskolákban tanuló alapvetően nem vallásos fiatalok milyen szocializációs impulzusokat fognak kapni. Ezek a csatornák segíthetik a Fideszt abban, hogy a jelenlegi kurzust minél tovább megtartsák. Ennek a sikerességét azonban nem most fogjuk látni, hanem 5-10 éven belül...

IRODALOM

- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) 2005. *Ifjúság2004 Gyorsjelentés*. Budapest, Mobilitás Ifjúsági iroda
- Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.) 2009. *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

- Bartus Tamás – Kisfalusi Dorottya – Koltai Júlia (2019). Logisztikus regressziós együtthatók összehasonlítása. *Statisztikai Szemle*, 97(3), 221-240.
- Calle de la L., Martinez A., Orriols L. (2010): Voting without ideology. Evidence from Spain (1979-2008). *Revista Espanola de Investigaciones Sociológicas (Reis)*. N129. 107-129p. <http://reis.metapress.com/content/7j0v43v8g6101810/fulltext.pdf>
- Dalton, R.J. (2012): Apartisan and the changing German electorate. *Electoral Studies* 31, 35–45.
- Kmetty Zoltán (2014): Fiatall, vallásos és Fideszes. In: Szabó A. (szerk.): Racionálisan lázadó fiatalok II. Budapest-Szeged, Belvedere-Meridionale . MTA-TK-PTI. 181-195
- Kmetty Zoltán (2017) Elkötelezettek...: A Fidesz egyetemista szavazóbázisának strukturája In: Szabó, Andrea; Oross, Dániel (szerk.) *Csendesek vagy lázadók? : A hallgatók politikai orientációi Magyarországon*. Budapest, Magyarország, Szeged, Magyarország * : Belvedere Meridionale, MTA TK PTI, (2017) p. 158
- Leeper TJ (2018). Margins: Marginal Effects for Model Objects. R package version 0.3.23.
- Mikecz Dániel – Oross Dániel (2018): Rendszerváltóktól a bulitüntetőkig: generációs mintázatok a választó magatartásban In: Böcskei, Balázs; Szabó, Andrea (szerk.) *Várákozások és valóságok. Parlamenti választás 2018 Budapest, Napvilág Kiadó, MTA TK PTI, (2018) pp. 241-266. , 26 p.*
- Oross Dániel (2013): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet (szerk: Székely Levente)*. Budapest 2013. Kutatópont
- Reiner Roland – Oross Dániel – Keil András (2012): Trendforduló: Új fejezet a Fidesz és a legfiatalabb választó korosztály kapcsolatában? In: Szabó A. (szerk): *Racionálisan lázadó hallgatók Szeged. Belvedere* 183-202p
- Róna Dániel – Szabó Andrea (2017): A 2015-ös adatfelvétel módszertana. In: Szabó Andrea, Oross Dániel (szerk.): *Csendesek vagy lázadók? A hallgatók politikai orientációi Magyarországon (2011–2015)*. Szeged–Budapest, Belvedere Meridionale, MTA TK PTI, 208–210. p.
- Szabó Ildikó (2010): Nemzeti Identitás és politikai szocializáció. *Új Ifjúsági szemle*. 2010/tavaszi 75-98
- Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (2002): *Ifjúság2000. Tanulmányok I*. Nemzeti Ifjúságkutató Intézet. Budapest
- Szabó Andrea (2019): A 2019-es Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás módszertana. In: Szabó Andrea – Susánszky Pál – Oross Dániel (szerk.): *Mások vagy ugyanolyanok? A hallgatók politikai aktivitása, politikai orientációja Magyarországon (2019)*. Budapest – Szeged, Belvedere Meridionale – Heinrich Böll Stiftung – TK PTI.